

Захиргааны хэргийн хэлтэс
Хүргийн үйлчилгээний хэлтэс
2021 оны 12 сарын 17
Сүхбаатар аймгийн иргэдийн төлөөлөгчдийн хурал
5603

СҮХБААТАР АЙМГИЙН
ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2021 оны 12 сарын 05 өдөр

Дугаар 10

Баруун-Урт сум

Энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх, ангилах,
цуглуулах тээвэрлэх, дахин боловсруулах,
сэргээн ашиглах, устгах булшлах
журам батлах тухай

Монгол улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж, түүний удирдлагын тухай хуулийн 18 дугаар зүйлийн 18.1.2-ын "ж", "з", 19 дүгээр зүйлийн 19.1, Хог хаягдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1.3, 9.1.4 дэх заалт, Байгаль орчин, аялал жуулчлалын сайдын 2018 оны А/443 дугаар тушаалаар батлагдсан "Энгийн хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагаанд тавигдах ерөнхий шаардлага", Сангийн сайд, Байгаль орчин аялал жуулчлалын сайдын хамтарсан 2018 оны 07 сарын 19-ний өдрийн 192, А/243 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралтыг тус тус үндэслэн аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит 8 дугаар Хурлаас ТОГТООХ нь:

1."Энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх, ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах журам"-ыг нэгдүгээр хавсралтаар, нийтийн эдэлбэр газрын хог хаягдлыг цэвэрлэх, тээвэрлэх, энгийн хог хаягдлыг булшлах зардлын нэгж тарифыг хоёрдугаар хавсралтаар тус тус баталсугай.

2.Журмыг аймгийн хэмжээнд мөрдүүлэх ажлыг зохион байгуулах, хог хаягдлыг ангилах, тээвэрлэх менежментийг сайжруулах, хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг тохижуулах, сэргээн ашиглах, дахин боловсруулах цэгийг байгуулах, хог хаягдлыг устгах, булшлах үйл ажиллагаанд шаардлагатай зардлыг аймаг, сумын төсөвт тусган хэрэгжүүлж ажиллахыг аймаг, сумдын Засаг дарга нарт даалгасугай.

3.Тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын нарийн бичгийн дарга (А.Чулуунбат)-д үүрэг болгосугай.

ДАРГА

Д.ХОСБАР

СҮХБААТАР АЙМГИЙН
ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН
ХУРАЛ

Хуульч
2021 оны 12 сарын 17

Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын
2021 оны .....сарын .....ны өдрийн
...-оо... тоот тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ ЦЭВЭРЛЭХ, АНГИЛАХ, ЦУГЛУУЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ, ДАХИН БОЛОВСРУУЛАХ, СЭРГЭЭН АШИГЛАХ, УСТГАХ, БУЛШЛАХ ЖУРАМ

НЭГ. НИЙТЛЭГ ҮНДЭСЛЭЛ

1.1 Энэ журмаар аймаг, сумын айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас үүсэх хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр багасгах, ангилан ялгах, ангиллын дагуу хог хаягдлыг цуглуулж, тээвэрлэх, нийтийн эдэлбэр газрыг цэвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах үйл ажиллагааг эрхлэхэд үүсэх харилцааг зохицуулна.

1.2 Энэхүү журам нь Хог хаягдлын тухай хууль, түүнд нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.

1.3 Энэхүү журмыг аймаг, сумын нутаг дэвсгэрт ажиллаж, амьдарч байгаа оршин суугч иргэд, үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа аж ахуйн нэгж, байгууллагууд дагаж мөрдөнө.

1.4 Энэ журмаар аюултай хог хаягдалтай холбоотой үйл ажиллагааг зохицуулахгүй.

1.5 Журмын хэрэгжилтэд мэргэжлийн хяналтын улсын байцаагч, бүх шатны Засаг дарга, цагдаа, хог хаягдлын олон нийтийн байцаагч болон хууль тогтоомжоор эрх олгогдсон албан тушаалтан, гэрээгээр эрх олгосон төрийн бус байгууллага, олон нийтийн хяналтыг иргэдийн бүлэг, иргэн тавина.

1.6 Энэхүү журамд заасан хог хаягдлыг цэвэрлэх, цуглуулах, тээвэрлэх, ангилан ялгах, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлагыг хангасан аж ахуйн нэгж, байгууллага Байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бүртгүүлж, сумын хог хаягдлын хяналт удирдлагын нэгдсэн цахим системд орсноор сонгон шалгаруулалтад оролцох, гэрээ байгуулах эрх нээгдэнэ.

ХОЁР. АЙМАГ, СУМЫН ЗАСАГ ДАРГА, БАГЫН ЗАСАГ ДАРГЫН ЧИГ ҮҮРЭГ

2.1. Аймгийн Засаг даргын чиг үүрэг:

2.1.1. Журмын хэрэгжилтэд хяналт тавих, үр дүнг тооцох

2.1.2. Журмыг хэрэгжүүлэхэд сумдын Засаг дарга болон иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагын үйл ажиллагааг бодлогоор дэмжиж ажиллах

2.1.3. Энгийн хог хаягдал булшлах, устгах үйл ажиллагаа эрхлэх байгууллагатай гэрээ байгуулах, зөвшөөрөл олгох

2.1.4. Энгийн хог хаягдлыг ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, булшлахад шаардагдах төсөв, техник тоног төхөөрөмжийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагааг зохион байгуулах

2.2. Сумын Засаг даргын чиг үүрэг:

2.2.1. Сумын нутаг дэвсгэр дэх энгийн хог хаягдлыг цэвэрлэх, цуглуулах, тээвэрлэх, ангилан ялгах, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагааг нэгдсэн удирдлага, зохион байгуулалт, мэргэжил арга зүйгээр хангах, хяналт тавих, бүртгэх чиг үүргийг хэрэгжүүлж ажиллах

2.2.2. Сумын газар нутгийн онцлогоос хамаарч ангилсан хог хаягдлыг худалдан авах, түр хадгалах цэгийн байршлыг тогтоох

2.2.3. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэний төлөх хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийг Хог хаягдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.2.2-д заасан хэмжээгээр тооцож авахад хяналт тавих, үйлчилгээний хураамжийн орлого төвлөрүүлэлтийг

ХУУЛБАР ҮЙЭН

2.2.4. Хог хаягдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.4.7, 9.4.14-д заасны дагуу хог хаягдлын тухай хууль тогтоомжийн биелэлтэд хяналт тавих хог хаягдлын олон нийтийн байцаагчийг ажиллуулж, шаардагдах зардлыг тухайн жилийн төсөвт тусгаж батлуулах

2.2.5. Зам талбайн цэвэрлэгээг Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчийн Хурлаас баталсан тарифыг үндэслэн цэвэрлэгээний зардлыг сумын төсөвт тусгаж, Төсвийн тухай хуульд заасны дагуу зарцуулах

2.2.6. Журмын хэрэгжилтийг зохион байгуулж, иргэн аж ахуйн нэгж байгууллагад сурталчлах, сургалт зохион байгуулах

2.2.7. Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг тохижуулах, сэргээн ашиглах, дахин боловсруулах цэгийг байгуулах, хог хаягдлыг устгах булшлахад шаардагдах зардлыг орон нутгийн төсөвт тусгах.

2.2.8. Хог хаягдлыг цуглуулах тээвэрлэх график, маршрутыг батлах, хяналт тавих.

2.2.9. Анхан шатанд ахуйн хог хаягдлыг ангилан ялгасан, бусдад үлгэр дуурайл болсон айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагыг урамшуулах, олон нийтэд сурталчлах.

2.2.10. Хог хаягдлыг бууруулах, төвлөрсөн цэгийг тохижуулах, устгах, булшлах үйл ажиллагаанд тухайн орон нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж байгууллагын техник хэрэгслийг ашиглаж болно.

2.2.11. Эрүүл мэнд, барилга, хөдөө аж ахуйн, уул уурхай, зам тээвэр, батлан хамгаалахын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулдаг аж ахуйн нэгж, байгууллагуудыг хог хаягдлаа тухайн чиглэлийн төрийн захиргааны төв байгууллагаас батлан гаргасан журмын дагуу цуглуулах, тээвэрлэх, устгах, булшлахыг шаардах, хяналт тавих.

2.2.12. Хог хаягдлын тайлан, мэдээг холбогдох иргэн аж ахуйн нэгж, байгууллагаас хугацаанд нь авч 6, 12 дугаар сарын 10-ны дотор Байгаль орчин, аялал жуулчлалын газарт хүргүүлэх

2.3 Багийн Засаг даргын хүлээх үүрэг:

2.3.1 Энгийн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь ангилах үйл ажиллагаанд хяналт тавих, иргэд аж ахуйн нэгж, байгууллагад хог хаягдлыг бууруулах, ангилах, сэргээн ашиглах, дахин боловсруулах мэдээлэл, сургалтыг тогтмол зохион байгуулах.

2.3.2 Баг хороодод сайн дурын идэвхтэн ажиллуулах, хяналт тавих, дэмжин ажиллах

2.3.3 Хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх эрх бүхий иргэн аж ахуйн нэгж байгууллагын тээвэрлэлтийн график, хугацаа давтамжид хяналт тавьж хамтран ажиллах.

2.3.4 Нийтийг хамарсан цэвэрлэгээ зохион байгуулахад гэр хороолол, СӨХ- тэй хамтран орон сууцны айл өрхийн иргэдийг татан оролцуулах.

2.3.5 Байгалийн давтагдашгүй хүчин зүйлийн нөлөөгөөр үхсэн малын сэг зэмийн устгаж хяналт тавьж ажиллах.

2.3.6 Хог хаягдлын олон нийтийн байцаагчийн үйл ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлж, хамтран ажиллах;

2.3.7 Айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагын хог хаягдлыг ангилуулах үйл ажиллагааг зохион байгуулах, хяналт тавих, бүртгэл хөглөх;

2.3.8 Төвөөс алслагдсан хөдөөний айл өрхүүд өвөлжөө, хаваржаа, намаржаагаа тогтмол цэвэрлэх, нэгдсэн цэгт хаях зэрэгт хяналт тавих

ГУРАВ. АЖ АХУЙН НЭГЖ, БАЙГУУЛЛАГА, СУУЦ ӨМЧЛӨГЧДИЙН ХОЛБОО, ИРГЭДИЙН ЧИГ ҮҮРЭГ

3.1. Аж ахуйн нэгж, байгууллагын хүлээх үүрэг:

3.1.1. Сар бүрийн сүүлийн долоо хоногийн баасан гарагт аж ахуйн нэгж байгууллага бүр орчныхоо 50 метр талбайн хог хаягдал, шарилж, цас мөсийг тогтмол цэвэрлэх бөгөөд нийтийн эзэмшлийн хуваарьт газрыг жилд 2 доошгүй удаа цэвэрлэнэ.

3.1.2. Журмын 3.1.1-д заасан үүргийг гүйцэтгэхгүй тохиолдолд мэргэжлийн байгууллагаар гүйцэтгүүлэх бөгөөд гарсан зардлыг тухайн аж ахуйн нэгж, байгууллага, сууц өмчлөгчдийн холбоо хариуцах;

3.1.3. Аж ахуйн нэгж, байгууллага нь бүх нийтийн их цэвэрлэгээг хийж, ачиж

тээвэрлэлтийг хариуцах;

3.1.4. Барилга барих, буулгах, засварлах үйл ажиллагаанаас гаргах хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах булшлах эрх бүхий иргэн аж ахуйн нэгж байгууллагад шилжүүлж үйлчилгээний хөлсийг хариуцах, эдгээр үйл ажиллагаатай холбоотой гэрээ байгуулах, гэрээний хэрэгжилтэд хяналт тавих, байгууллагын дотоод болон гадна орчны цэвэрлэгээг хариуцах үүрэг бүхий нэгж эсхүл ажилтантай байх

3.1.5. Эмнэлгийн болон барилгын хог хаягдлыг Барилга болон Эрүүл мэндийн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан журмын дагуу ангилах, цуглуулах, тээвэрлэх, устгах

3.1.6. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, сууц өмчлөгчдийн холбоо нь гадна талбайдаа энэхүү журмын 6.2, 6.7-т заасан төрлөөр хог хаягдал хадгалах сав, бункертэй байх ба доорх шаардлагыг хангасан байх:

а. Хогийн сав нь Хог хаягдлын тухай хуулийн 15 дугаар зүйлд заасан ерөнхий шаардлагаас гадна шавьж, мэрэгч, шувуу, амьтан орох боломжгүй хамгаалалт, хаалт, тагтай байна;

б. Журмын 6.3-д заасан ангиллын төрлийг заасан таних тэмдэг, өнгөтэй байна;

в. Хог хаягдлыг ангилж хийх, хадгалахад хялбар хийц загвартай, өнгө үзэмжтэй байна;

г. Хогийн савыг тогтмол цэвэрлэн, сард нэгээс доошгүй удаа ариутгана;

3.1.7. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь картон цааснаас бусад төрлийн ангилсан хаягдлыг зориулалтын уутанд хийж, уутны амьг боож битүүмжлэн энэхүү журмын 3.1.6-д заасан хогийн сав, бункерт байршуулан, хадгалах ба хог ачиж цуглуулах хуваарийн дагуу ангиллын төрөл тус бүрээр хог тээврийн авто машинд ачуулах;

3.1.8. Барилга, байгууламжийг өргөтгөх, шинээр барихдаа түүний зориулалт, хүн амын нягтрал, хог хаягдлын үсэх хэмжээ, ангиллын төрлөөс хамаарч хог хаягдал хадгалах байр, талбайн байршлыг барилга, байгууламжийн зураг, төсөлд тусгасан байх;

3.1.9. Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь 0,75м.кубээс дээш эзлэхүүнтэй овор хэмжээ их энгийн болон барилгын хог хаягдлыг Хог хаягдлын тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлийн 41.3-д заасны дагуу нэмэлт үйлчилгээний хөлс төлж эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагаар тээвэрлүүлэх;

3.1.10. Аж ахуйн нэгж, байгууллага, сууц өмчлөгчдийн холбоо, айл өрхүүд хог хаягдлаа эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагатай "Хог ачиж, тээвэрлүүлэх гэрээ" байгуулж, ангиллын төрөл тус бүрээр хогоо ачуулах ба уг гэрээнд хог ачих өдөр, цаг, давтамжийг тодорхой заах;

3.1.11. Мэдээ, тайлан гаргах, хог хаягдлын тооллого судалгаатай байх, төсөв хөрөнгө төлөвлөх, нийтийг хамарсан цэвэрлэгээнд оролцох

3.1.12. Суманд үйл ажиллагаа эрхлэгч аж ахуйн нэгж, байгууллага нь дараах бүтээгдэхүүний хаягдал, тэдгээрийн сав баглаа боодлоос үүсэх хог хаягдлыг эргүүлэн цуглуулах, дахин ашиглах, дахин боловсруулах үйл ажиллагааг хариуцах;

а. PET төрлийн хуванцар сав;

б. Шилэн лонх, сав;

в. Авто тээврийн хэрэгсэл болон өөрөө явагч хэрэгслийн дугуй;

г. Хөнгөн цагаан болон металл лааз, сав

3.1.13. Суманд үйл ажиллагаа эрхэлж байгаа согтууруулах ундаа үйлдвэрлэгчийн гэрээт аж ахуйн нэгжүүд нийт борлуулсан согтууруулах ундааны шилэн лонхныхоо 30-аас доошгүй хувийг эргүүлэн татаж, дахин ашиглах

3.1.14. Хог хаягдлыг үүсгэгч нь журмын 3.1.12, 3.1.13 дахь заалтыг дангаар болон хамтран хэрэгжүүлж болно.

3.2. Орон сууцны хорооллын айл өрхийн хүлээх үүрэг:

3.2.1. Энгийн хог хаягдлаа энэхүү журмын 6.2.1 дахь заалтад заасны дагуу ангилж, дахин боловсруулах хог хаягдлаа эрх бүхий иргэн аж ахуйн нэгж байгууллагад хүлээлгэн

өгөх

3.2.2. Энгийн болон дахин боловсруулах хог хаягдлыг орц болон зориулалтын бус цэгт хаясан, айл өрхийг үнэн зөв баримттай мэдээлэх.

3.2.3. Нийтийн цэвэрлэгээнд идэвхтэй оролцож нийтийн эзэмшлийн зам талбай болон орц, байрны ойр орчмыг цэвэрлэж байх.

3.2.4. сууц өмчлөгчдийн холбоо, айл өрхүүд хог хаягдлаа эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагатай "Хог ачиж, тээвэрлүүлэх гэрээ" байгуулж, ангиллын төрөл тус бүрээр хогоо ачуулах ба уг гэрээнд хог ачих өдөр, цаг, давтамжийг тодорхой заах; хог хаягдлын хураамжийг цаг хугацаанд төлөх

3.2.5. СӨХ-ийн хүлээх үүрэг: Харьгалж буй орон сууцныхаа оршин суугчдад энгийн хог хаягдлыг ангилан ялгаж, хог хаягдлыг цуглуулах, тээвэрлэх өдөр, хуваарийн талаар мэдээллээр хангах.

3.2.6. Багийн Засаг дарга болон сумын ЗДТГ-ын холбогдох мэргэжилтэнтэй хамтран оршин суугчдад сургалт, сурталчилгаа явуулах, нийтийн цэвэрлэгээнд татан оролцуулах.

3.2.7. Оршин суугчдын эрүүл, аюулгүй, таатай орчинд амьдрах нөхцөлийг бүрдүүлж орц, байрны орчны цэвэрлэгээ, халдваргүйтлэлийг хийх хугацааг тодорхой гаргаж тогтмолжуулах.

3.3. Гэр хорооллын айл өрхийн хүлээх үүрэг:

3.3.1.Энгийн хог хаягдлаа энэхүү журмын 6.2.2 дахь заалтад заасны дагуу ангилж, зориулалтын тагтай саванд хадгалах, батлагдсан хуваарийн дагуу хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх эрх бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад хүлээлгэн өгч, хамтран ажиллах.

3.3.2.Нийтийн цэвэрлэгээнд идэвхтэй оролцож, хашааны дотор болон гадна хэсгийн ойр орчмын гудамж талбайг цэвэрлэх

3.3.3.Айл өрхүүд хог хаягдлаа эрх бүхий мэргэжлийн байгууллагатай "Хог ачиж, тээвэрлүүлэх гэрээ" байгуулж, ангиллын төрөл тус бүрээр хогоо ачуулах ба уг гэрээнд хог ачих өдөр, цаг, давтамжийг тодорхой заах; хог хаягдлын хураамжийг цаг хугацаанд төлөх.

3.3.4.Сумын төвд мал оруулж, хог хаягдлыг тарааж, орчныг бохирдуулж, ногоон байгууламжийг сүйтгэсэн тохиолдолд мэргэжлийн байгууллагын тусгай зориулалтын хашаанд хашиж, бохирдуулсан зам талбайг цэвэрлэх, ногоон байгууламжийг нөхөн сэргээх зардлыг малын зэнээр төлүүлэх.

ДӨРӨВ. НИЙТИЙН ЭДЭЛБЭР ГАЗАР, ГУДАМЖ, ЗАМ ТАЛБАЙГ ЦЭВЭРЛЭХ

4.1. Нийтийн эдэлбэр газар, гудамж, зам талбайн цэвэрлэгээ үйлчилгээг энэхүү журмын 1.6-д заасны дагуу сумын хог хаягдлын менежментийн бүртгэл, хяналтын нэгдсэн цахим санд бүртгүүлсэн аж ахуйн нэгж, байгууллага гүйцэтгэнэ.

4.2. Авто замын зорчих хэсгийн цэвэрлэгээг гүйцэтгэхдээ ослоос сэргийлсэн цацруулагч бүхий түмбийг цэвэрлэгээний талбайгаас 10 хүртэлх метрийн зайд байрлуулан аюулгүй ажиллагааг хангаж ажиллах;

4.3. Нийтийн эдэлбэр газар, авто замын цэвэрлэгээнээс гарсан хог хаягдлыг авто замын борооны ус зайлуулах ил болон далд шугам сүлжээ, шүүрт худаг, үерийн хамгаалалтын далан сувагт хаяж болохгүй ба ил задгай овоолж салхиар тархах, хийсэхээс сэргийлэн зориулалтын хогийн саванд хадгалж, тээвэрлэгчид хүлээлгэн өгөх;

4.4. Нийтийн эдэлбэр газар, зам, талбайд байрлуулсан хогийн савны хог хаягдлыг хогийн сав дүүрч, халихаас өмнө давтамж харгалзахгүй суллаж цэвэрлэх;

4.5. Өвлийн улиралд цас, мөсийг хайлуулах зориулалтаар цацсан давс, тусгай зориулалтын бодис бүхий цас, мөсийг ногоон байгууламжид хийхгүй байх ба хариуцсан гудамж, зам, талбайн цас мөсийг цас орсон өдрөөс хойш 72 цагийн дотор бүрэн цэвэрлэх;

4.6. Авто болон явган хүний замын хайс, хашлага, нийтийн эдэлбэр газар, зам талбайн хогийн сав, сандал бусад архитектурын байгууламжийг цэвэрлэх;

4.7. Сар бүрийн сүүлийн долоо хоногийн баасан гарагт аж ахуйн нэгж байгууллага бүр орчныхоо 50 метр талбайн хог хаягдал, шарилж, цас мөсийг тогтмол цэвэрлэх бөгөөд

4.8. Сар бүрийн сүүлийн долоо хоногийн бямба гарагт айл өрх бүр хашаа, байрны дотор, орц, гадна орчноо цэвэрлэж, хогоо ачуулж гудамж талбайн өнгө үзэмжийг сайжруулан засварлаж байх.

4.9. Суурин газрын төв, баг, хот айлын орчны гол горхи, нуур зэрэг уст цэгийн ай савын хогийг жилд 2-оос доошгүй удаа бүх нийтийн цэвэрлэгээгээр олон нийтийг хамруулан цэвэрлэнэ.

4.10. Төвөөс алслагдсан хөдөөний айл өрхүүд өвөлжөө, хаваржаа, намаржаагаа тогтмол цэвэрлэж хог хаягдлыг ил задгай хаяхгүй зориулалтын саванд хадгалах бөгөөд хог хаягдлын нэгдсэн цэгт хаяж байх

4.11. Сумын нутаг дэвсгэрт нийтийн эдэлбэр газар, гудамж, зам талбайн цэвэрлэгээг гүйцэтгэх аж ахуйн нэгж, байгууллага нь дараах шаардлагыг хангасан байна.

4.11.1. Нийтийн эдэлбэр газар, зам, талбайн үйлчлэгчид болон жолооч, ачигчдад өвөл, зуны ажлын хувцас, хэрэгсэл, багаж, материалаар хангах

4.11.2. Зам талбайн цэвэрлэгээний дараалал, хуваарь, аргачлалыг батлуулж ажиллах;

4.11.3. Өвлийн улиралд хариуцсан авто зам болон зам талбайн халтиргаа гулгааг цас орсон даруйд дагтаршиж, мөстөхөөс өмнө халтиргаа, гулгаа арилгах тусгай зориулалтын бодис, давсыг цацаж, замын хөдөлгөөн хэвийн үргэлжлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх;

4.11.4. Гэнэтийн болон байгалийн давагдашгүй хүчин зүйлс болох цас, зуд, үер усны аюулын үед ажиллах шуурхай ажиллагааны төлөвлөгөө, нөөц авто машин, багаж, тоног төхөөрөмж, материалын тоо, хэмжээг гарган байгууллагын даргаар батлуулж, сумын онцгой комисст жил бүрийн 1 дүгээр улиралд багтаан хүргүүлэх;

4.11.5. Ажилд гарахын өмнө хөдөлмөр аюулгүй байдал, эрүүл ахуйн зааварчилгааг тогтмол танилцуулан, ажлын хувцас, хэрэглэлийн бүрэн бүтэн байдлыг шалгаж, тухайн өдрийн ажил гүйцэтгэх даалгаврыг өгч, ажилтан бүрээр гарын үсэг зуруулж, тэмдэглэл хөтлөх;

ТАВ. НИЙТИЙН ИХ ЦЭВЭРЛЭГЭЭ ЗОХИОН БАЙГУУЛАХ

5.1 Бүх нийтийн их цэвэрлэгээнд дараах нийтийн эдэлбэр газар, гудамж, талбай, ногоон бүсийг хамруулна. Үүнд:

5.1.1 орон нутгийн чанартай авто зам, явган замын дагуух 50 хүртэлх метрийн өргөн зурвас;

5.1.2 Голын гольдрол, эрэг түүний хамгаалалтын бүс;

5.1.3 Зуслангийн ногоон бүс;

5.1.4 Орон сууцны хороолол, гэр хорооны доторх авто болон явган зам, ногоон байгууламж, бичил цэцэрлэг, гудамж, амралт, тоглоомын талбай, жалга, суваг, үерийн усны далан, шуудуу;

5.1.5 Нийтийн эдэлбэр газар, зам талбайн цэвэрлэгээнд тогтмол хамрагддаггүй авто болон явган хүний зам, замын байгууламж, гудамж, талбай, цэцэрлэгт хүрээлэн, амралт, зугаалгын бүс, бичил тохижилт.

5.2 Нийтийн их цэвэрлэгээнд тавигдах шаардлага

5.2.1 Цэвэрлэсэн хог хаягдлыг ил задгай овоолон орхих, шатаахгүй байх;

5.2.2 Цэвэрлэгээнээс гарсан хог, хаягдлыг тусгайлсан ууганд хийж, уутны амыг боон хог хаягдал ачхаар тодорхойлсон байршилд хүргэх;

5.2.3 Хөдөлмөр, эрүүл ахуйн аюулгүй ажиллагааг ханган цэвэрлэгээнд оролцож байгаа иргэдэд амны хаалт, бээлий хэрэглүүлэх;

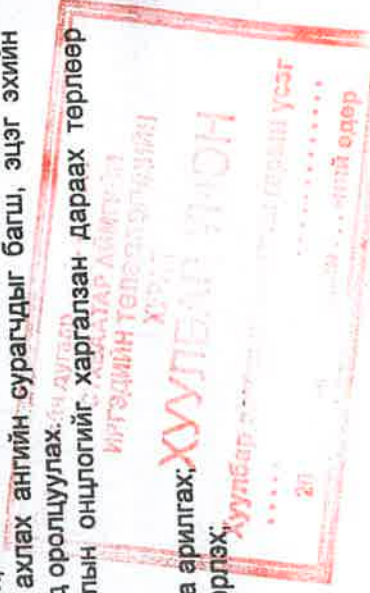
5.2.4 Ерөнхий боловсролын сургуулийн ахлах ангийн сурагчдыг багш, эцэг эхийн хараа, хяналтын дор бүх нийтийн цэвэрлэгээнд оролцуулах.

5.3 Бүх нийтийн их цэвэрлэгээг улирлын онцлогийг харгалзан дараах төрлөөр гүйцэтгэнэ.

5.3.1 Хур хог цэвэрлэх, ачиж, тээвэрлэх;

5.3.2 Цас, мөс цэвэрлэх, халтиргаа гулгаа арилгах;

5.3.3 Шарилж, лууль зэрэг ургамлыг цэвэрлэх;

5.3.5 Орон сууц, нийтийн байрны орц, шатны хонгил, цонх, хаалгыг угааж цэвэрлэх;
5.3.6 Гэр хорооны гудамж, жалга, далан сувагт үүссэн хог хаягдлыг цэвэрлэж, ачиж, тээвэрлэх;

5.3.7 Зуслан, ногоон бүс, голын эрэг, гольдролд үүссэн хог хаягдлыг цэвэрлэж, ачиж тээвэрлэх.

ЗУРГАА. ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ АНГИЛАХ

6.1 Хог хаягдлыг ангилах гэж Хог хаягдлын тухай хуулийн 4.1.7 дахь заалтад заасныг ойлгоно.

6.2 Энгийн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр дараах байдлаар ангилна.

6.2.1 Орон сууцны айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллага энгийн хог хаягдлыг хамгийн багадаа дараах төрлөөр ангилна.

- а. Дахин боловсруулах боломжтой хог хаягдал
- б. Дахин боловсруулах боломжгүй хог хаягдал;
- в. Хүнсний органик хог хаягдал;

6.2.2 Гэр хорооны айл, өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллага энгийн хог хаягдлыг хамгийн багадаа дараах төрлөөр ангилна.

- а. Дахин боловсруулах боломжтой хог хаягдал;
- б. Дахин боловсруулах боломжгүй хог хаягдал;

в. Үнс буюу шаарга;

г. Хүнсний органик хог хаягдал

6.3 Хог хаягдлын төрлийг дараах өнгөөр илэрхийлнэ.

- а. Хуванцар, гялгар уут – Ногоон;
- б. Хөнгөн цагаан лааз, металл хаягдал – Улбар шар;

в. Цаас – Цэнхэр;

г. Шил – Цагаан;

д. Хүнсний органик хаягдал – Бор

ж. Бусад хог хаягдал – Хар;

з. Ахуйн аюултай хог хаягдал – Шар.

6.4 Энэхүү журмын 6.2 дахь заалтад заасан энгийн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр ангилан ялгах төрлийг хог хаягдал дахин боловсруулах үйлдвэрлэлтэй уялдуулан аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэд, өөрсдийн санаачлагаар нэмэгдүүлж болно.

6.5 Дахин боловсруулах боломжтой хог хаягдлыг худалдан авах, түр хадгалах цэг нь үйл ажиллагаандаа холбогдох стандартыг мөрдөж ажиллана.

6.6 Энгийн хог хаягдлыг ангилан ялгах хогийн сав, түр цэг дараах шаардлагыг хангасан байна.

а. Ангилан ялгах хог хаягдлын төрлөөр хогийн савыг өнгөөр ялгасан, эсвэл ангилах, ялгах зориулалтын тэмдэг, тэмдэглэгээ бүхий байж болно.

б. Айл гэрт 5-10, хашаанд 80-120, байгууллагын дотор 10-40, гадна 80- 150 литрийн багтаамжтай байна.

в. Цоорч гэмтээгүй, салхиар тархахгүй, шингэн нэвчихгүй, угааж цэвэрлэхэд хялбар г. Таптай, хуванцар, металл материалаар хийгдсэн, дугуйтай шууд машинд ачихад зориулагдсан байна.

д. Энгийн хог хаягдлыг хадгалах түр цэг нь гэр байшин, хүүхдийн тоглоомын талбайгаас 20-30 метр зайтай, салхины доод талд, тээврийн хэрэгсэл чөлөөтэй нэвтрэх зай талбайтай байна.

е. Хогийн сав байршуулах талбайн хөрсийг тэгшлэн нягтаршуулсан, цементэлсэн зориулалтын хавтан дэвсгэр дэвссэн байна.

6.7 Дахин боловсруулах боломжтой энгийн хог хаягдлыг худалдан авах, түр хадгалах цэг нь орчны аюулгүй байдлыг хангасан, журмын 6.6 дахь заалтад заасны дагуу хог хаягдлыг төрөлжүүлэн, агуулахад эмх цэгцтэй хадгалж, хог хаягдлыг **ОВОР ХЭМЖЭЭГ** багасгах нягтруулах төхөөрөмжтэй байна.

ДОЛОО. ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ ЦУГЛУУЛАХ, ТЭЭВЭРЛЭХ

7.1 Сумын нутаг дэвсгэрт айл өрх, аж ахуйн нэгж байгууллагын хог хаягдлыг ачиж, цуглуулах, тээвэрлэх үйл ажлыг гүйцэтгэх гүйцэтгэгчийг сонгон шалгаруулахдаа тендерийн баримт бичигт журмын 7.4-д заасан шаардлага, хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх үйлчилгээ үзүүлэх байгууллагын сар бүр ажлын гүйцэтгэлийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлтийг тусгана.

7.2 "Сумын нутаг дэвсгэрт хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх үйлчилгээний гэрээ"-г сумын Засаг дарга, Хог хаягдлын үйлчилгээний байгууллага хамтран байгуулна.

7.3 Сумын нутаг дэвсгэрт энгийн хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх үйлчилгээ эрхлэх гэрээний үүргийг аль нэг тал зөрчсөн эсхүл журмын 7.1-т заасан үнэлгээнээс хамаарч гэрээ цуцлах дүгнэлт гарсан тохиолдолд гэрээг нэг талын санаачлагаар хэдийд ч цуцална.

7.4 Хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээ эрхлэх аж ахуйн нэгж, байгууллага дараах шалгуурыг хангасан байна.

7.4.1 Орон сууцны хороолол, аж ахуйн нэгжийн хог хаягдлыг цуглуулж тээвэрлэх үйлчилгээ эрхлэх тохиолдолд хог ачиж тээвэрлэх өөрийн эзэмшлийн тусгай зориулалтын авто машинтай байх;

7.4.2 Гэр хорооны хог хаягдал, үнс тээвэрлэх үйлчилгээ эрхлэх тохиолдолд хог ачиж тээвэрлэх зориулалттай задгай тэвштэй, өөрийн эзэмшлийн авто машинтай байх;

7.4.3 Машин техникийн засварын тоног төхөөрөмж, багаж, хэрэгсэл бүхий өөрийн эзвэл түрээсийн дулаан граж, авто баазтай байх;

7.4.4 "Санхүүгийн чадавхтай байх, нийгмийн даатгал, татварт хугацаа хэтэрсэн өргүй байх;

7.4.5 Хог тээвэрлэх автомашин нь стандарт шаардлага хангаж, тээврийн хэрэгслийн үзлэг, оношлогоонд хамрагдсан, байгаль орчин, агаарын чанарт сөрөг нөлөөгүй байх.

7.5 Хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээ эрхлэх аж ахуйн нэгж, байгууллага дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

7.5.1 Энгийн хог хаягдал цуглуулалт тээвэрлэлтийн хуваарь, статистик тоо, мэдээ, хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийн орлого, түүний зарцуулалт, маршрут, хүний нөөц, машин техник, тоног төхөөрөмжийн мэдээлэл, хог хаягдлын талаарх хууль, эрх зүйн мэдээлэл, иргэдэд чиглэсэн хог хаягдлын боловсрол олгох сурталчилгааны мэдээлэл бүхий байгууллагын цахим хуудсыг ажиллуулах;

7.5.2 Энгийн хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх үйлчилгээнд гарч буй жолооч, ачигчдыг хог хаягдлын талаарх хууль тогтоомж, харилцааны соёл, хог ачиж, цуглуулах тээвэрлэх арга зүй, хөдөлмөр, аюулгүй ажиллагааны талаар сургалтад жилд 1-ээс доошгүй удаа хамруулах;

7.5.3 Энгийн хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээнд ажиллаж байгаа жолооч, ачигчийг хөдөлмөрийн аюулгүй ажиллагаа, эрүүл ахуйн шаардлага хангасан өвөл, зуны ажлын хувцсаар хангах;

7.5.4 Өвчтэй, хэт ядарсан болон архи, согтууруулах ундаа, сэтгэцэд нөлөөлөх эм, бэлдмэл хэрэглэсэн жолооч, ачигчийг ажилд гаргахгүй байх;

7.5.5 Цуглуулж, тээвэрлэсэн энгийн хог хаягдлын төрөл, эх үүсвэр, тоо хэмжээний талаарх тайлан мэдээг батлагдсан тайлангийн маягтын дагуу гаргаж, тогтоосон хугацаанд сумын Засаг даргад хүргүүлэх

7.5.6 Энгийн хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх үйлчилгээний орлогын хоёроос доошгүй хувийг иргэдийн хог хаягдлын боловсролыг дээшлүүлэх сургалт, сурталчилгааны үйл ажиллагаанд зарцуулах;

7.5.7 Байгалийн давагдашгүй хүчин зүйл, гамшгийн үед хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх төлөвлөгөөг харьяа сумын онцгой байдлын албатай зөвшилцөн боловсруулж, сумын Засаг даргаар батлуулан мөрдлөг болгон ажиллах;

7.5.8 Монгол Улсын болон олон улсын хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх норм, стандарт, шаардлагыг мөрдөж ажиллах;

7.5.9 Хог ачих өдөр, хогоо гаргах цагийн хуваарийг мөрдүүлэх, хэвшүүлэх үйл ажиллагааг тухайн баг, хорооны Засаг даргатай хамтран зохион байгуулах

СҮЛБЭЭТ
ХУУЛЬ АЖИЛ ГАРГАХ
ХУУЛЬ АЖИЛ ГАРГАХ

7.5.10 Энгийн хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээ үзүүлэх бүх авто машиныг даатгал, үзлэг оношлогоонд бүрэн хамруулж, авто тээврийн хэрэгслийн техник ашиглалтын хувийн хэрэг хөтлөх;

7.5.11 Хог хаягдлын тухай хуулийн 14 дүгээр зүйлийг баримтлан ажиллахаас гадна олон улсын болон үндэсний стандартыг дагаж, мөрдөнө;

7.5.12 Хог тээврийн авто машины бүрэн, бүтэн байдлыг ажилд гарахаас өмнө шалгаж, ажилд гарах зөвшөөрөл өгөх бөгөөд бүрэн бус тээврийн хэрэгслийг үйлчилгээнд гаргахгүй байх;

7.5.13 Энгийн хог хаягдлыг авто машины даац, тэвшний өндөрт тохируулан ачиж, битүүмжлэн тээвэрлэх ба тээвэрлэлтийн явцад хог хаягдал хийсэх, тархах, асгарахаас сэргийлэх арга хэмжээ авах;

7.5.14 Энгийн хог хаягдал ачиж, цуглуулах үйлчилгээнд ажиллаж байхдаа тэвшний шахах төхөөрөмжийн хавхлагыг нээхгүй байх, авто машиныг эзэнгүй орхихгүй, хог нягтруулагч төхөөрөмж ажиллаж байхад өөрөө буулгагчийн тэвшийг өргөөтэй явах, даралтын клапанг оролдож тохируулахгүй байх зэрэг аюулгүйн ажиллагааг хангаж ажиллах;

7.5.15 Энгийн хог хаягдлыг ачиж, тээвэрлэсний дараа тээврийн хэрэгсэл болон тэвшийг тогтмол цэвэрлэж, сард хоёроос доошгүй удаа ариутгал, халдваргүйжүүлэлт хийх

7.5.16 Энгийн хог хаягдлын цуглуулалт, тээвэрлэлт, хуваарь, чиглэлийг хянах, мониторинг хийх зорилгоор хог хаягдлын авто машинд суулгасан мэдрэгч, тоног төхөөрөмжийг зориуд гэмтээх, эвдлэхгүй байх;

7.5.17 Шахаж нягтруулах төхөөрөмж бүхий авто машиныг байгалийн давагдашгүй хүчин зүйлээс бусад тохиолдолд энгийн хог хаягдал тээвэрлэхээс бусад зориулалтаар ашиглахгүй байх;

7.5.18 Дараах нөхцөлд хог тээврийн авто машиныг үйлчилгээнд гаргахгүй байх арга хэмжээ авч ажиллах

а. Тоног төхөөрөмж, нягтруулах механизмуудын болон өргүүрийн эд ангиас шингэн алдагдсан;

б. Хог тээвэрлэх чингэлэг цоорсон, битүүмжлэл алдагдсан, өнцгийн бэхлэгээ, голцоо, тулгуур эвдэрсэн, өргөх механизмын тогтоох чадвар, нягтруулагчийн явалт ажиллахгүй болсон.

7.5.19 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт тээвэрлэсэн энгийн хог хаягдлыг бүртгүүлж, жинлүүлэн, зөвхөн төвлөрсөн цэгийн чиглүүлэгчийн заасан хог хаягдал хүлээн авах талбайд буулгахдаа аюулгүй байдлыг хангаж ажиллах;

7.5.20 Хог хаягдал ачсан үед ачаан дээр хүн тээвэрлэхгүй байх;

7.5.21 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хүлээж авах хог хаягдлын хэмжээг нэмэгдүүлэх зорилгоор хог тээврийн авто машины даацыг зориудаар нэмэгдүүлэх, нэмэлт тоноглол, хэрэгсэл байрлуулах, пүүн дээр давхарлан зогсоохгүй байх, диспетчерийн дохиогоор пүүг голлон зогсоно;

7.5.22 Айл өрх, аж ахуйн нэгж, байгууллагад хог ачиж тээвэрлэх хуваарийг хэвлэмэл болон цахим хэлбэрээр хүргүүлэх;

7.5.23 Хог ачиж цуглуулах, тээвэрлэх үйл ажиллагаанд мэдээллийн технологи, шинэ иновацийг нэвтрүүлж ажиллах.

7.6 Сумын нутаг дэвсгэрт хог хаягдал ачиж, цуглуулах, тээвэрлэх үйл ажиллагаанд дараах доод шаардлагыг баримтална.

7.6.1 Орон сууц, аж ахуйн нэгжээс дахин боловсруулах боломжтой хог хаягдлыг долоо хоногт нэгээс доошгүй, дахин боловсруулах боломжгүй болон хүнсний органик хаягдлыг 7 хоногт 1-с доошгүй удаа, гэр хорооны хог хаягдлыг ангиллын төрөл харгалзахгүйгээр сард 1-с доошгүй удаа цуглуулж, ачиж тээвэрлэх;

7.6.2 Айл, өрх, аж ахуйн нэгжийн хог хаягдлыг хугацаа бага зарцуулах, хөдөлмөрийн бүтээмжийг нэмэгдүүлэх, жолооч, ачигчдын хөдөлмөрийн аюулгүй байдлыг хангах байдлаар ачиж, цуглуулах арга, хэлбэр, технологийг сонгох бөгөөд хог хаягдал ачиж, цуглуулах, ангилах төрлөөс шалтгаалан зориулалтын уут, хогийн савыг ашиглах;

7.6.3 Энгийн хог хаягдлыг холихгүйгээр ангиллын төрлийн дагуу ачиж, тээвэрлэх;

7.6.4 Энгийн хог хаягдлыг ачиж, цуглуулах үед галын аюулгүй байдлыг хангаж, хог ачих цэгээс 10 метрээс дотогш гал гаргахгүй байх;

7.6.5 Энгийн хог хаягдлыг ачиж, цуглуулах үед, уугалсан хог хаягдлыг уутнаас задлахгүйгээр, хог хаягдлыг ил задгай тархааж хийсгэхгүйгээр ачиж тээвэрлэх;

7.6.6 Энгийн хог хаягдлыг ачсаны дараа хогийн сав, бункер болон орчныг цэвэрлэн эзэмшигчид хүлээлгэж өгөх;

7.6.7 Хогийн сав, бункер эзэмшигч, өмчлөгч, ашиглагч ариутгал халдваргүйжүүлэлтийг хийх;

7.6.8 Хог хаягдал цуглуулж, тээвэрлэх үйлчилгээг жолоочийн хариуцлагын даатгал, авто тээврийн хэрэгслийн даатгал, үзлэг оношлогоонд бүрэн хамруулж, техникийн бүрэн бүтэн байдлыг хангасан автомашинаар гүйцэтгэх;

7.6.9 Энгийн хог хаягдал тээвэрлэх хуваарь, чиглэл өөрчлөх тохиолдолд иргэд, байгууллага, аж ахуйн нэгжид өмнө мэдэгдэх;

7.6.10 Энгийн хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээг тухайн сумын нэр, байгууллагын лого, бүртгэлийн дугаар бүхий харагдахуйц таних тэмдэгтэй авто машинаар гүйцэтгэх.

7.7 Аж ахуйн нэгж, байгууллагын хог хаягдлын үйлчилгээний хураамжийн хэмжээг Хог хаягдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.7.1 дэх заалтад заасан аргачлалын дагуу эзлэхүүнд суурилж тооцож авна.

7.8 Хог хаягдал цэвэрлэх, цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээ эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллага тээвэрлэж байгаа хог хаягдлын төрөл ангиллаас хамааран хог дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах, устгах, булшлах үйл ажиллагаа эрхэлдэг аж ахуйн нэгж, байгууллагатай хог хаягдал нийлүүлэх гэрээ байгуулж ажиллана.

НАЙМ. ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ ДАХИН БОЛОВСРУУЛАХ, СЭРГЭЭН АШИГЛАХ

8.1 Энгийн хог хаягдлыг дахин боловсруулах

8.1.1 Энгийн хог хаягдал дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах үйл ажиллагааг Хог хаягдлын тухай хуулийн 9.3.2 дахь заалтад заасан зөвшөөрөл авсан, 8.1.9.б-д заасны дагуу бүртгүүлсэн хуулийн этгээд гүйцэтгэнэ.

8.1.2 Энгийн хог хаягдал дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах үйл ажиллагаа эрхлэгч Хог хаягдлын тухай хуулийн 8.1.3-д заасан журмын дагуу дахин боловсруулсан болон сэргээн ашигласан хог хаягдлын мэдээ, тайланг тогтоосон хугацаанд сумын Засаг Даргын Тамгын газарт ирүүлнэ.

8.1.3 Энгийн хог хаягдал дахин ашиглах, сэргээн ашиглах үйл ажиллагаа эрхлэгч Хог хаягдлын тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.8 дахь заалтад заасан ерөнхий шаардлагыг удирдлага болгоно.

8.1.4 Хог хаягдлыг дахин боловсруулах арга, технологи нь байгаль орчинд ээлтэй, орчин үеийн, хүлээн зөвшөөрөгдсөн дэвшилтэт техник, технологи байна.

8.1.5 Дахин боловсруулах үйлдвэрээс гарсан шинэ бүтээгдэхүүн нь байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй, хүн, мал, ургамал, амьтанд аюулгүй, хүний хэрэгцээ, шаардлагыг хангасан байна.

8.1.6 Хог хаягдлыг дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах үйл ажиллагаа эрхлэгч сэргээн ашиглах хог хаягдлаа төрөлжүүлэн цуглуулах, тээвэрлэх үйл ажиллагааг эрх бүхий байгууллагын гэрээ болон журмын 2.2.7-д заасны дагуу сумын Засаг даргатай гэрээ байгуулан гүйцэтгэж болно.

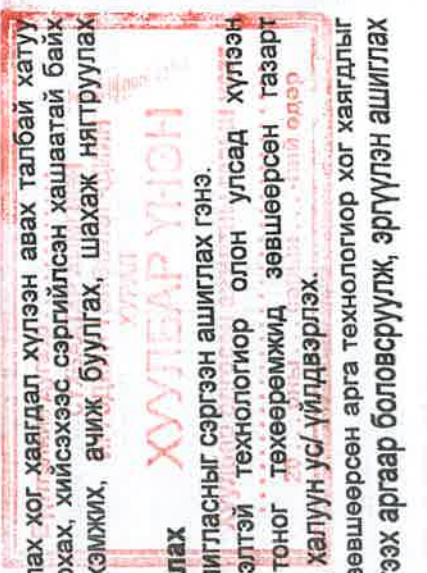
8.1.7 Дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах хог хаягдал хүлээн авах талбай хатуу хучилттай, дээвэртэй, хог хаягдал салхиар тархах, хийсэхээс сэргийлсэн хашаатай байх ба хог хаягдлын бүтэц, найрлагыг тогтоох, хэмжих, ачиж буулгах, шахаж нягтруулах техник, тоног төхөөрөмжтэй байх;

8.2 Энгийн хог хаягдлыг сэргээн ашиглах

8.2.1 Хог хаягдлыг дараах байдлаар ашигласныг сэргээн ашиглах гэнэ.

а. Хог хаягдлыг байгаль орчинд ээлтэй технологийор олон улсад хүлээн зөвшөөрөгдсөн, зориулалтын байгууламж, тоног төхөөрөмжид зөвшөөрсөн газарт шатааж, эрчим хүч /биохий, цахилгаан, дулаан, халуун ус/ үйлдвэрлэх.

б. Байгаль орчинд ээлтэй нөхцөлөөр, зөвшөөрсөн арга технологиор хог хаягдлыг нэрэх, угаах, халдваргүйжүүлэх, цэвэрлэх, сэргээх аргаар боловсруулж, эргүүлэн ашиглах

чанарын шаардлага хангасан, эдийн засгийн хувьд ашигтай болгож хог хаягдлыг анхны хэлбэрт оруулах.

В. Хог хаягдал сэргээн ашиглах технологи нь хүний эрүүл мэнд, байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй, ашигласан бүтээгдэхүүн нь хүн, мал, амьтан, ургамалд хор хөнөөлгүй байна.

Г. Төвлөрсөн хогийн цэгт хог хаягдлыг шатааж, эрчим хүч үйлдвэрлэх, үйлдвэр барьж болох ба хог хаягдлыг тээвэрлэж, төвлөрсөн хогийн цэгт хүргэх боломжгүй алслагдсан газар, суурин газарт өндөр даралт болон битүүмжлэл бүхий хог хаягдал шатаах зориулалтын, байгаль орчинд сөрөг нөлөөгүй, байгаль орчны холбогдох байгууллага хүлээн зөвшөөрсөн жижиг оврын хог хаягдал шатаах байгууламж ашиглан дулаан, халуун ус үйлдвэрлэж сэргээн ашиглаж болно.

8.2.2 Хог хаягдал дахин боловсруулах, сэргээн ашиглах төсөл хэрэгжүүлэх аж ахуйн нэгжид Газрын тухай хууль, бусад хууль тогтоомжид заасны дагуу газар олголт болон дэд бүтцээр дэмжлэг үзүүлнэ.

8.2.3 Төрийн болон төрийн өмчийн оролцоотой, хувийн хэвшлийн байгууллага аж ахуйн нэгжүүд бараа, ажил үйлчилгээ худалдан авахдаа хог хаягдлыг дахин боловсруулсан бүтээгдэхүүнийг нэн тэргүүнд сонгоно.

ЕС. ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ УСТГАХ, БУЛШЛАХ

9.1 Энгийн хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг дараах байдлаар төлөвлөнө.

9.1.1 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг төлөвлөхдөө хог хаягдлын суурь судалгааг үндэслэн хог хаягдлын бүтэц, нягт, үүсэх хэмжээг харгалзан булшлах технологийг сонгох;

9.1.2 Төрийн болон орон нутгийн өмчийн хөрөнгө, олон улсын зээл, тусламжаар байгуулах хог хаягдал булшлах, устгах байгууламжийн газар Аймгын Засаг даргын Тамгын Газрын эзэмшилд байх ба хоёр, гуравдугаар зэрэглэлийн төвлөрсөн цэгийг хаасны дараа арван жилийн турш байгаль орчны хяналт, мониторинг хийх;

9.1.3 Сумын хог хаягдлыг хүлээн авч устгах, булшлах хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг Хог хаягдлын тухай хуулийн 17.1,17.5,17.6 дахь заалтуудад заасан шаардлагуудыг хангасан хоёр болон гурав зэрэглэлд хамааруулсан байдлаар төлөвлөж, хамгаалалтын бүсийг тогтоох;

9.1.4 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн байршлыг сонгох, төлөвлөхөд тухайн орон нутгийн иргэдийн оролцоог хангаж ажиллах;

9.1.5 Хоёр, гуравдугаар зэрэглэлийн хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг төлөвлөх тохиолдолд хөрсний болон гүний усны шинжилгээ хийж, төлөвлөсөн талбайн хамгийн өндөрлөг цэг, хог хаягдал булшлах талбай /ландфилл/, хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн хамгийн нам цэгт өрөмдлөг хийж дээж авах;

9.1.6 Хоёр, гуравдугаар зэрэглэлийн хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг төлөвлөх, зураг, төслийг хийхэд доорх хүчин зүйлсийг харгалзаана.

9.2 Тухайн сонгосон нутаг дэвсгэрт арваас дээш жил хог хаягдал хүлээн авах нөөцтэй эсэх;

9.2.1 Хөрсөөр хучих шороо, хөрс олборлох боломжтой;

9.2.2 Хууль тогтоомжоор хориглосон байршил болон хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн хил, хязгаарын зааг шаардлагад нийцсэн;

9.2.3 Салхины зонхилох чиглэл;

9.2.4 Дэд бүтэц, авто замын сүлжээ, харилцаа холбоо;

9.2.5 Бусад эрсдэл.

9.3 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн ландшаиллын талбайг төлөвлөхдөө дараах шаардлагыг харгалзана. Үүнд

9.3.1 Шимт хөрсийг нөөцлөн хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн ногоон байгууламж болон нөхөн сэргээлтэд ашиглах;

9.3.2 Мод, бут сөөгийг шилжүүлэн суулгах;

9.3.3 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн үүрийг ухаж бэлтгэх, гарсан шороог үерийн хамгаалалтын далан эсвэл хучилтад нөөцлөх;

9.3.4 Суурийг бэлтгэхдээ 2 градусуас доошгүй налуугай шүүрлийн ус цуглуулах боломжтойгоор бэлтгэх;

9.3.5 Хог хаягдлын бүтэц, жилийн дундаж хур тунадас-ны хэмжээ, хогийн цэгт устгаж, булшлах хог хаягдлын хэмжээ, хими, физикийн шинж чанараас шалтгаалан суурийн хучилтын технологийг сонгох;

9.3.6 Ландфиллын талбайд мембран дэвсгэр шаардлагагүй тохиолдолд ус нэвчих хурд 1×10^{-9} см/сек доошгүй байхаар шавар хөрсийг нягтруулан суурийг бэлтгэх ба мембран давхарга шаардлагатай тохиолдолд 2 мм-ээс багагүй зузаантай (+40 өөс -40 хэм) тэсвэрлэх чадалтай, уян HDPE материал сонгох.

9.4 Хувийн хэвшлийн хөрөнгө оруулалтаар суманд хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийг барьж байгуулах тохиолдолд Аймгийн Засаг даргаас зөвшөөрөл авч, гэрээ байгуулан ажиллана.

9.5 Энгийн хог хаягдал устгах, булшлах үйл ажиллагаа эрхлэгч байгууллага нь дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ.

9.5.1 Энгийн хог хаягдал устгах, булшлах үйл ажиллагаа эрхлэгч нь хөдөлмөрийн аюулгүй байдлын зааварчилгааг ажилтнуудыг ажилд гарахын өмнө өдөр бүр өгөх ба хөдөлмөр хамгааллын хувцас, хэрэглэлийн бүрэн, бүтэн байдлыг шалгаж ажилд гаргах;

9.5.2 Ажилтан, албан хаагчдыг өвөл болон зуны улирлын хөдөлмөр хамгааллын багаж хэрэгсэл, ажлын хувцас, гутлаар хангах;

9.5.3 Ажилтан, албан хаагчдыг хог хаягдлын хууль, тогтоомж, дүрэм, журам, стандарт, шаардлага болон хог хаягдлыг устгах, булшлахтай холбоотой мэргэжлийн сургалтад хамруулан мэргэшүүлж ажиллуулах;

9.5.4 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн үүр болон хог хаягдал хүлээн авч буй талбайд ил гал гаргах, тамхи татах болон шатах, тослох материал агуулахгүй байх;

9.5.5 Хог хаягдлын төвлөрөн цэгт мал, амьтан оруулах, бэлчээх, тэжээхгүй байх;

9.5.6 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт ажиллаж байгаа ажилтан, албан хаагчдыг жил бүр эрүүл мэндийн үзлэгт хамруулж, эрүүл мэндийн болон гэнэтийн ослын даатгалд хамруулах;

9.5.7 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хүлээн авч устгаж булшилсан хог хаягдлын дэлгэрэнгүй бүртгэл бүхий мэдээллийн сантай байх бөгөөд энэхүү мэдээллийн санг Аймаг, Сумын Засаг даргын Тамгын газар, хог хаягдал цуглуулах, тээвэрлэх үйлчилгээ эрхэлдэг эрх бүхий байгууллагад тухай бүр ашиглуулах;

9.5.8 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хог хаягдал хүлээн авах ландшафиллын талбай, аюул, осол, байгалийн гамшгийн үед хог хаягдал хүлээн авах нөөц талбай, хог дарж булшлах хөрс бэлтгэж нөөцлөх талбайг тус тус төлөвлөх ба энэхүү төлөвлөлтийг жил бүр гаргаж, байгууллагын даргаар батлуулах;

9.5.9 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн диспетчер нь бүртгэлийн программ хангамж болон компьютерийн хэрэглээний программуудыг эзэмшсэн, дундаас дээш боловсролтой хүнийг ажиллуулах;

9.5.10 Дахин боловсруулах хог хаягдал түүгч иргэдийг хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн талбайд нэвтрүүлэхгүй, хог түүх үйл ажиллагааг эрхлүүлэхгүй байх;

9.5.11 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хог хаягдал тээвэрлэж ирсэн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагаас тухай хог хаягдлыг ландшафиллд дарж булах зардлыг Хог хаягдлын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 9.1.4 дэх заалтад заасан энгийн хог хаягдлыг булшлах зардлын нэгж тарифаар тооцож авах;

9.6 Энгийн хог хаягдал устгах, булшлах үйл ажиллагаанд тавигдах шаардлага

9.6.1 Хог хаягдлыг зөвхөн төлөвлөж, батлагдсан талбайд хүлээж авах бөгөөд байгалийн гамшигт үзэгдэл, давагдашгүй нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд Сумын Засаг даргын Тамгын газартай зөвшилцөн нөөц талбайд хог хаягдлыг хүлээн авах;

9.6.2 Хог хаягдал хүлээн авах ажлын талбайд хог хаягдлыг ангилан ялгах, цуглуулах үйл ажиллагаа эрхлэхгүй байх;

9.6.3 Хоёрдугаар зэрэглэлийн хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хог хаягдлыг устгахдаа ашиглах зэрэглэлийн хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт хог хаягдлыг сард нэгээс доошгүй удаа шороон хөрсөөр хучина

9.6.4 Биологийн болон хими, физикийн аргаар хог хаягдлыг устгахдаа ашиглах бодис, технологийн талаарх мэдээллийг байгаль орчны асуудал эрхэлсэн төрийн

захиргааны төв байгууллага, мэргэжлийн хяналтын байгууллагад мэдэгдэж, дүгнэлт гаргуулан Сумын Засаг даргын Тамгын газраас зөвшөөрөл авсны дараа гүйцэтгэх;

9.6.5 Хэт хуурайшилттай, халуун, салхи, шуургатай үед хог хаягдал хийсэх, агаарт тоосонцор үүсэхээс сэргийлэн хог хаягдал хүлээн авч байгаа талбайг усаар норгож чийглэх, хог хаягдал шатаж, гал гарсан тохиолдолд шуурхай унтраах зорилгоор усан сан болон ус шүрших төхөөрөмж бүхий усны машинтай байх бөгөөд гал унтраах ажиллагаанд оролцох ажилтнууд гал унтраах сургалтад хамрагдах;

9.6.6 Хог хаягдал булшлах, устгах байгууламж уруу орох замыг хөрсөөр хучиж, нягтруулан хог тээврийн авто машин саадгүй зорчих нөхцөлийг бүрдүүлэх;

9.6.7 Хог хаягдал дарж булах, нягтруулах, хөрсөөр хучих үйл ажиллагаанд ашиглах хүнд даац-ийн машин, механизмуудыг засах, үйлчилгээ хийх засварын төвийг хог хаягдлын төвлөрсөн цэгүүдэд байгуулах ба дугуй солих, нөхөх төхөөрөмж, агаарын шүүр цэвэрлэх компрессор болон шаардлагатай сэлбэг, хэрэгслийн нөөцийг бүрдүүлэх;

9.6.8 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэг дээр ажиллаж байгаа хүнд даацын техник хэрэгсэл болон авто машинууд үйл ажиллагаанд хяналт, мониторинг хийх боломжтой газар зүйн мэдээллийн (GPS) систем, хог хүлээн авч байгаа талбайд камер суурилуулах

9.6.9 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн бүртгэлийн байр нь дараах тоног төхөөрөмжтэй байна.

- а. Бүртгэлийн программ хангамж бүхий иж бүрэн компьютер, хэвлэх машин;
- б. Дотор болон гадна хяналтын камер;
- в. Бүртгэлийн программ хангамжтай холбоотой дижитал авто пүү;
- г. Гадна гэрэлтүүлэг.

9.6.10 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгт шингэн хог хаягдал, хүний шарил, эд эрхтэн, тэсэрч дэлбэрэх, химийн, аюултай хог хаягдал булшлахгүй байх.

9.6.11 Хог хаягдлын төвлөрсөн цэгийн үйл ажиллагаанаас үүсэх агаар, хөрс, усанд ялгарах ялгаралд жилд нэг удаа хяналт, шинжилгээ хийнэ

9.6.12 Хаалтын хучилт хийгдсэн болон сэргээлт хийгдсэн талбайг эргүүлэн ухаж, хог хаягдлыг гаргаж, тараахыг хориглох ба зайлшгүй тохиолдолд сумын Засаг даргын Тамгын газраас зөвшөөрөл авч ухаж болох бөгөөд эргүүлэн нөхөн сэргээлтийг хийнэ.

9.6.13 Хоёр, гуравдугаар зэрэглэлийн төвлөрсөн хогийн цэг нь дараах хүнд даацын машин техник тоног төхөөрөмжтэй байна.

- а. хог хаягдлыг түрж нягтруулах техник
- б. хучилтын хөрс, шороо тээвэрлэх авто машин
- в. гал унтраах иж бүрэн тоног, төхөөрөмж, хувцас, хэрэгсэл

9.6.14 Төвлөрсөн хогийн цэгт гамшгийн эрсдэлийн нөлөөллийн үнэлгээ хийлгэж, тухайн сумын онцгой байдлын газраар батлуулан, менежментийн төлөвлөгөөг боловсруулна.

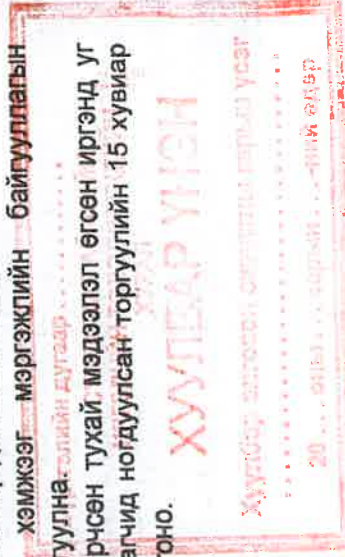
9.6.15 Хог хаягдлыг төвлөрсөн цэгт дарж, булшлах үйл ажиллагааг Хог хаягдлын тухай хуулийн 41 дүгээр зүйлийн 41.11-д заасны дагуу булшилсан хог хаягдлын хэмжээгээр тооцож санхүүжүүлнэ.

АРАВ. УРАМШУУЛАЛ

10.1 Хог хаягдлыг анхан шатанд ангилан, ялгаж хэвшсэн, хог хаягдлыг дахин ашиглах шинэ санал санаачилгыг гаргасан, мөн хоёрдогч түүхий эдийг цуглуулах, тээвэрлэх, дахин боловсруулахад бусдад үлгэр дуурайл болсон айл өрх, иргэн, аж ахуйн нэгжийг урамшуулж, олон нийтэд сурталчлан, бүх талаар дэмжиж ажиллана.

10.2 Дээрх дэмжлэг, урамшууллын арга хэмжээг мэргэжлийн байгууллагын хүсэлтийг үндэслэн сумын Засаг дарга зохион байгуулна.

10.3 Хог хаягдлын тухай хууль тогтоомж зөрчсөн тухай мэдээлэл өгсөн иргэнд уг мэдээлэл нь батлагдсан тохиолдолд зөрчил гаргагчид ногдуулсан торгуулийн 15 хувиар тооцож сумын Засаг дарга мөнгөн урамшуулал олгоно.

АРВАН НЭГ. ТУСГАЙ ХАМГААЛАЛТАЙ ГАЗАРТ НУТГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫН МЕНЕЖМЕНТ

11.1 Тусгай хамгаалалттай газар нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн нь хог хаягдлын менежментийн төлөвлөгөө бичиж, Сумын ЗДТГ-д тайлан өгнө.

11.2 Тусгай хамгаалалттай газар нутагт үйл ажиллагаа явуулж буй аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэн нь сумын Засаг даргатай гэрээ байгуулсан Хог хаягдлыг цэвэрлэх, цуглуулах, тээвэрлэх үүрэг бүхий байгууллагаар хог хаягдлын гэрээ байгуулж ажиллана.

11.3 Иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллага нь үүсгэж буй энгийн хог хаягдлыг эх үүсвэр дээр нь энэхүү журмын 6.2-ын дагуу ангилж, нягтруулж, тухайн хаягдлыг цуглуулах эрх бүхий иргэн, аж ахуйн нэгж байгууллагад хүлээлгэн өгнө.

11.4 Сумын нутаг дэвсгэр дээрх тусгай хамгаалалттай газар нутгийн хог хаягдлын менежментийн асуудлыг тухайн сумын Засаг дарга харуцна.

11.5 Сумаас алслагдсан амралтын газар болон жуулчны бааз ангилсан хог хаягдлаа ангилах, хадгалах, нягтруулах, тээвэрлэх, цэвэрлэх төсвийг сумын орон нутгийн төсөвт оруулна.

АРВАН ХОЁР. ХАРИУЦЛАГА

12.1 Энэхүү журмыг зөрчсөн иргэн, аж ахуйн нэгж, байгууллагад Зөрчлийн тухай хууль болон бусад хууль тогтоомжид заасны дагуу хариуцлага хүлээлгэнэ.

12.2 Хог хаягдлын үйлчилгээний стандартыг хэрэгжүүлэх холбоотой маргааныг хоёр тал харилцан зөвшилцөж шийдвэрлэх ба зөвшилцөлд хүрээгүй тохиолдолд шүүхээр шийдвэрлүүлнэ.

12.3 Журмыг зөрчсөн албан тушаалтанд холбогдох хууль тогтоомжийн дагуу хариуцлага тооцно.

12.4 Сумын төвд мал оруулах, хог хаягдлыг тарааж орчныг бохирдуулсан тохиолдолд энэхүү журмын 3.3.4-ын дагуу иргэнд хариуцлага тооцно.

ооо

Аймгийн иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын
2021 оны .....сарын .....-ны өдрийн
.....тоот тогтоолын 2 дугаар хавсралт

**НИЙТИЙН ЭДЭЛБЭР ГАЗРЫН ХОГ ХАЯГДЛЫГ
ЦЭВЭРЛЭХ ЗАРДЛЫН НЭГЖ ТАРИФ**

№	Аймаг	Хэмжих нэгж /м2/	Үнийн тариф /төг/
1	Сүхбаатар	1	9,4 төгрөг

ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ БУЛШЛАХ ЗАРДЛЫН НЭГЖ ТАРИФ

№	Аймаг	Хэмжих нэгж /тн/	Үнийн тариф /төг/
1	Сүхбаатар	1	8464

ЭНГИЙН ХОГ ХАЯГДЛЫГ ТЭЭВЭРЛЭХ ЗАРДЛЫН НЭГЖ ТАРИФ

№	Аймаг	Хэмжих нэгж /тн/	Үнийн тариф /төг/
1	Сүхбаатар	1	10571

Тайлбар: Цэвэрлэх, булшлах ажилд ашиглах машин тээврийн хэрэгсэл, тухайн үеийн зах зээлийн шатахууны үнэ ханшнаас хамаараад тариф хэлбэрээр болно.

